

PML aneb legalizace výnosů z trestné činnosti v rukou expertů

Profesionální legalizace výnosů z trestné činnosti neboli profesionální praní peněz (professional money laundering, PML) je fenoménem moderní doby, který je spojen s nejzávažnější organizovanou trestnou činností. Jedná se o vyšší vývojové stadium praní špinavých peněz, vyznačující se vysokou nebezpečností, která spočívá zejména v obtížné detekovatelnosti a postižitelnosti.

Jak se liší profesionální praní peněz od klasického? K základním znakům patří důsledné oddělení legalizace výnosů z trestné činnosti od zdrojové (predikativní) trestné činnosti a vysoká specializace „odborníků“, kteří PML realizují. Tyto osoby, popřípadě organizované skupiny či sítě, se orientují na poskytování služeb praní peněz v různých formách osobám, které tyto služby požadují za účelem proprání výnosu z nelegálních činností. Uvedení poskytovatelé (profesionálové zaměřeni na praní peněz) se zpravidla žádným způsobem neúčastní zdrojové trestné činnosti a není pro ně důležité vědět, zda peníze, které mají za úkol legalizovat, pocházejí z drog, daňové trestné činnosti, či obchodu s lidmi. Tato jejich „neznalost“ omezuje se pouze na vědomí či pouhé tušení toho, že legalizují nelegální prostředky, velmi ztěžuje odhalení a řádné odsouzení pachatelů zdrojové trestné činnosti. A na druhou stranu rovněž organizace orientující se na PML v důsledku oddělení funkcí velmi pravděpodobně neutrpí žádnou výraznou újmu v pří-

Mezi osoby specializující se na PML mohou patřit bankéři, poskytovatelé platebních služeb, směnárníci, brokeri, finanční specialisté, účetní či daňoví poradci, advokáti, notáři a další.

padě dopadení a odsouzení pachatelů zdrojové trestné činnosti a bude připravena nabízet své služby dalším klientům.

Poskytovatelé profesionální legalizace výnosů z trestné činnosti nabízejí celou škálu vysoce odborných služeb od transferů hotovosti či bezhotovostních převodů napříč celým světem přes služby advokátů, daňových poradců, zakladatelů společností, svěrenských správců

až po investice do různých komodit, nemovitostí, uměleckých děl či obchody s virtuálními měnami.

Dalším významným znakem PML je poskytování uvedených služeb za odměnu či jiný profit. Velmi často osoby poskytující služby PML provozují legální podnikatelské aktivity, k nimž je PML přimíseno, případně tyto osoby využívají svých odborných znalostí k další podpoře kriminálních skupin, spočívající například ve vyhledávání a využívání mezer v zákonech a právních řádech za účelem umístění a legalizace výnosu z trestné činnosti. Základním úkolem poskytovatelů těchto služeb je vytvořit časovou, místní a věcnou distanci mezi predikativním trestným činem a jeho výnosem. Z tohoto důvodu tyto osoby pracují transnacionálně a využívají celé široké škály nabízených služeb.

Mezi osoby specializující se na PML mohou patřit bankéři, poskytovatelé platebních služeb, směnárníci, brokeri, finanční specialisté, účetní či daňoví poradci, advokáti, notáři, zakladatelé společností, poskytovatelé

svěrenských služeb, obchodníci s virtuálními měnami, drahými kovy či kameny, uměleckými díly nebo nemovitostmi, osoby převážející hotovost a další. V tomto ohledu je zřejmé, že výše uvedený demonstrativní výčet v zásadě kopíruje výčet povinných osob dle zákona proti praní špinavých peněz (AML zákon). Pro PML je pochopitelné typické, že bývá v rámci organizace nabízeno více, nebo dokonce celé spektrum služeb za účelem důkladného propracování výnosu z trestné činnosti.

Z hlediska průběhu PML lze tento proces zjednodušeně rozdělit do tří fází:

- Výnos z trestné činnosti je předán osobám specializujícím se na PML. K tomuto předání může docházet v hotovosti, bezhotovostně, prostřednictvím virtuálních měn či jiným způsobem, vždy však budou tyto transakce, které postrádají ekonomickou podstatu, kryty odpovídajícími fiktivními dokumentací pro případ provádění kontroly transakcí ze strany povinných osob či kompetentních úřadů.
- Následně probíhá vlastní fáze PML, v odborné literatuře označovaná jako „rozvrstvení“ neboli „layering“, kdy dochází k propracování výnosu celou řadou různých způsobů a v několika vrstvách.
- V poslední fázi jsou prostředky vráceny zpět klientovi jako „čistý“ výnos či investice.

PML a FATV

Z výsledků hodnocení opatření proti praní peněz (tzv. AML opatření), které provádí Finanční akční výbor (Financial Action Task Force, FATF) u jednotlivých států, vyplývá, že celá řada států se v rámci svých systémů AML opatření zaměřuje primárně na zdrojovou trestnou činnost a související legalizaci výnosu a zcela opomíjí profesionální legalizaci výnosů z trestné činnosti, která se vyskytuje samostatně a nezávisle na predikativní trestné činnosti. Této kritice se nevyhnula ani Česká republika v rámci výsledné hodnotící zprávy podané v prosinci roku 2018 hodnotiteli výboru Moneyval Rady Evropy, který postupuje dle metodiky FATF.

Ze strany FATF byla problematika profesionálního praní peněz rozpracována v rámci projektu, jehož výsledky byly shrnuty do zprávy, jejíž veřejná verze byla v červenci 2018 publikována na webových stránkách FATF. Dle metodologie FATF je PML podmnožinou tzv. third-party money laundering, tedy praní peněz třetí stranou, resp. osobou odlišnou od pachatele zdrojové trestné činnosti.

Rizika jsou reálná i u nás

Profesionální praní peněz rozhodně není fenoménem, který by míjel finanční sektor České republiky. Naopak recentní praktické zkušenosti Finančního analytického úřadu (FAÚ) ukazují na stále stoupající tendenci tohoto jevu. Jakým způsobem se tedy PML projevuje

v praxi v rámci České republiky či v mezinárodním měřítku? Dále v textu je uvedeno několik příkladů PML a speciálních technik, které jsou pro účely PML využívány.

Především je třeba uvést, že o profesionálním praní peněz v nejzávažnější formě můžeme hovořit u všech recentních případů praní peněz prostřednictvím nadnárodních bank. Jedná se například o kauzy ABLV Bank, Danske Bank, Deutsche Bank, FBME Bank a další.

Je třeba apelovat především na banky, aby důsledně uplatňovaly pravidla akceptovatelnosti klienta dle jeho rizikového profilu.

V této souvislosti vydala Evropská komise v červenci 2019 zprávu zabývající se příčinami selhání AML opatření v těchto bankách. Informace o zprávě (Report on Assessment of Recent Alleged Money Laundering Cases Involving EU Credit Institutions) jsou dostupné na stránkách Evropské komise.

Techniky PML

Mezi speciální techniky, které jsou typické pro PML, patří zejména budování tzv. proxy networks, dále trade-based money laundering, využívání alternativních bankovních platform (alternative banking platforms) a tzv. money mules. Tento technikám, které lze považovat za nejfrekvencovanější a nejzávažnější, se budeme dále podrobněji věnovat. Mezi další techniky, které považují za nutné alespoň zmínit, patří zneužívání právních a poradenských profesí, jako jsou advokáti, notáři, daňoví poradci, dále zneužívání poskytovatelů služeb společností a svěrenských služeb (např. zakládání a prodej ready-made společností, poskytování virtuálních sídel, řízení společností či trustů využívaných pro PML), využívání virtuálních měn pro účely PML a další.

1) Proxy networks (tranzitní účty): Tzv. proxy networks představují jeden z nejfrekvencovanějších a nejzávažnějších způsobů profesionálního praní peněz. Jedná se o vytvoření sítě skořápkových společností a jejich bankovních účtů, prostřednictvím kterých jsou peněžní prostředky, které je nutné legalizovat, transnacionálně transferovány složitou cestou a v několika vrstvách do konečné, předem určené destinace, kde jsou finálně investovány. V rámci tohoto způsobu PML velmi často participují zakladatelé společností, osoby vystupující v těchto účelově založených společnostech jako statutární orgány, právnícké a poradenské profese. Výhodou této techni-

ky je skutečnost, že transakce probíhají přes bankovní účty skořápkových společností, kdy účelem celé řady složitých mezinárodních transakcí je znemožnění vystopování původu finančních prostředků.

K charakteristickým znakům proxy networks patří výskyt skořápkových společností s virtuálními sídly, výrazný mezinárodní charakter transakcí včetně destinací se slabými AML režimy, průtokový charakter transakcí (odchozí transakce následující bezprostředně po připsání prostředků a ve shodné výši), transakce postrádající ekonomickou podstatu a vazbu na destinaci, kde jsou realizovány, absence provozních plateb (nájem, mzdy, povinné platby aj.). V případě provádění kontroly klienta ze strany banky podle § 9 AML zákona jsou předkládány nevěrohodné doklady a smlouvy (transakce jsou často zdůvodňovány jako zápůjčky, dividendy, investice apod.), klienti velmi často odmítají spolupráci s bankou.

Z pohledu bank, které jakožto povinné osoby zpravidla tyto proxy networks dle výše uvedených indikátorů detekují a oznamují Finančnímu analytickému úřadu (FAÚ) jako podezřelý obchod, se tyto účty jeví jako tranzitní (průtokové), bez zjevné vazby na Českou republiku, s výraznou kumulací zahraničních prvků velmi často v souvislosti s AML rizikovými destinacemi.

Praktický pohled a doporučení: Ze strany bank je především nezbytné nutné v případě akceptace klienta, který je zahraniční právnickou osobou, důsledně trvat na prokázání vazby na Českou republiku a zjištění důvodu vedení účtu právě v ČR. Stejně informace včetně zaměření na obchodní aktivity v souvislosti s rizikovými destinacemi je třeba zjišťovat v rámci vstupní kontroly klienta i u českých právnických osob se zahraničními statutáry. V případě, že transakce na účtu klienta vykazují tranzitní charakter, je nezbytné důsledně provádět průběžnou kontrolu klienta, obstarat doklady týkající se transakcí, a to i za případného využití zákonného institutu neuskutečnění obchodu (§ 15 odst. 1 AML zákona). V případě jakýchkoli přetrvávajících pochybností o původu prostředků a účelu transakcí je pochopitelné nezbytné podat oznámení podezřelého obchodu a případně zvážit ukončení obchodního vztahu s takto rizikovým klientem.

2) Trade-based money laundering (TBML): TBML bylo již v roce 2006 ze strany FATF definováno jako proces ukrývání výnosu z trestné činnosti a přesun majetku prostřednictvím využití obchodních transakcí za účelem legalizace jejich nezákonného původu. TBML zahrnuje celou širokou škálu technik, přičemž k nejčastějším patří například nákup zboží vysoké hodnoty prostřednictvím výnosu z trestné činnosti a jeho následný přeprod, platby za fiktivní dodávky zboží, nákup nadhodnoceného či podhodnoceného zboží, prolínání legálních a nelegálních obchodů a řada dalších.

3) Alternativní bankovní platformy (ABPs) a nebankovní poskytovatelé platebních služeb: Je naprosto logické, že pachatelé PML, kteří z důvodu své rizikovitosti byli odmítnuti jako klienti v rámci bankovního sektoru, budou vyhledávat alternativní způsoby pro transfer peněžních prostředků. K těmto alternativním způsobům mohou patřit nelicencované subjekty, které neoprávněně poskytují služby podobající se službám bankovním, nebo subjekty oprávněné k poskytování platebních služeb vědomě zapojené do PML.

Praktický pohled a doporučení: Aktuálně lze sledovat trend, kdy se pachatelé praní peněz přesouvají z bank, které uplatňují AML opatření na vysoké úrovni, právě k mnohem tolerantnějším nebankovním poskytovatelům platebních služeb (zejména poskytovatelům platebních služeb malého rozsahu, PPSMR). Ze strany FAÚ bylo odhaleno několik případů PML právě prostřednictvím PPSMR. V tomto ohledu je třeba doporučit bankám, které vedou bankovní účty pro PPSMR, zvýšenou obezřetnost. Přestože PPSMR jsou rovněž povinnými osobami a finančními institucemi, u nichž mají banky možnost uplatňovat zjednodušenou identifikaci a kontrolu klienta, je s ohledem na recentní případy uvedena obezřetnost zcela namístě.

4) Money mules: Pojem money mules se používá pro fyzické osoby zajišťující v rámci PML sítě či organizací hotovostní či bezhotovostní transfer peněz. Tyto fyzické osoby jsou nejnižšími články celé organizace, mohou jednat i z nedbalosti či zcela nevědomě. Zpravidla jsou rekrutovány jako „brigádníci“ pomocí inzerce či sociálních sítí, následně postupují dle pokynů organizátorů, přičemž za úplatu poskytují své bankovní účty či zadávají platební příkazy dle pokynů, případně odesílají hotovost apod. Tato technika je velmi frekventovaná, v rámci České republiky je často detekována a oznamována jako podezřelý obchod.

Tipy na závěr

Jak již bylo naznačeno, je profesionální praní peněz nejen obtížně zjistitelné, ale především značně obtížně trestněprávně postižitelné. Důvodem této obtížné postižitelnosti je zejména účelově vytvořená distance mezi PML a predikativním trestným činem. Podle českého trestního práva je odsouzení pachatelů pro legalizaci výnosů z trestné činnosti možné pouze v případě, že jsou zjištěny informace o zdrojovém trestném činu, byť by byl spáchán v cizině, a pochopitelně příčinná souvislost mezi tímto činem a jeho výnosem. V případě PML tak často vzniká patová situace, kdy jednání pachatelů vykazuje jasné znaky legalizace výnosů z trestné činnosti, avšak predikativní trestný čin nelze dohledat. Tato situace nastává bohužel aktuálně v praxi velmi často a svědčí o významných nedostatcích legislativních i praktických.

Pokud jde o praktickou rovinu, je třeba apelovat především na banky, aby důsledně uplatňovaly pravidla akceptovatelnosti klienta dle jeho rizikového profilu. Banky by neměly navazovat obchodní vztahy s klienty bez vazby na ekonomickou činnost realizovanou v České republice (tzv. tuzemský nexus). V případě zjištění podezření z PML by povinné osoby měly důsledně přistupovat k zesílené kontrole klienta a v případě nesoučinnosti uplatňovat institut neuskutečnění obchodu či ukončení obchodního vztahu s takto rizikovým klientem.

Dále by v rámci úvah de lege ferenda bylo zcela namístě uvažovat o legislativní úpravě, která by umožnila odčerpání peněžních prostředků či jiného majetku nacházejících se na území České republiky či v dispozici českých povinných osob v případech, kdy není hodnověrným způsobem prokázán jejich původ a zdroj, a to netrestněprávními nástroji (tzv. Non-Conviction Based Confiscation). V takovýchto případech by důkazní břemeno leželo zcela na osobě, která má předmětný majetek ve svém držení, přičemž rozhodnutí by bylo činěno nezávislým soudem na základě návrhu relevantního orgánu státní správy, který by existenci takového majetku zjistil. Je zcela pochopitelné, že takováto legislativní úprava by musela být do detailu propracována a její přijetí by bylo značně problematické s ohledem na rozhodování o vážných zásazích do majetkových práv. Přesto však lze konstatovat, že takováto vnitrostátní právní úprava by významným způsobem přispěla k boji proti legalizaci výnosů z trestné činnosti.

Jak již bylo naznačeno, není neobvyklé, že na PML se podílí vysoce specializované subjekty, které mají dle AML zákona status povinných osob. Z tohoto důvodu je nezbytný důsledný a přísný správněprávní postih povinných osob, které umožní takovýto způsob legalizace výnosů z trestné činnosti. Tento požadavek pochopitelně klade vysoké nároky na aktivitu a kondici příslušných správních orgánů (zejména FAÚ a ČNB).

V neposlední řadě považuji za užitečné alespoň zmínit recentní úvahy o vzniku evropského koordinačního mechanismu proti praní peněz, resp. vznik tzv. evropské FIU, kdy existence takového vhodně pojatého mechanismu či úřadu by mohla významným způsobem přispět k řešení těchto závažných případů legalizace výnosů z trestné činnosti s mezinárodním prvkem.

Tento článek si kladi za cíl přiblížit problematiku profesionální legalizace výnosů z trestné činnosti, a to v kontextu výskytu tohoto fenoménu v rámci České republiky. Autorka uvítá jakékoli dotazy, připomínky či podněty na e-mailové adrese michaela.hladka@fau.mfcr.cz.

B Text Michaela Hladká, zástupkyně ředitele Analytického odboru, Finanční analytický úřad
www.bankovnictvionline.cz

”

Mezi speciální techniky, které jsou typické pro PML, patří zejména budování tzv. proxy networks, dále trade-based money laundering, využívání alternativních bankovních platform a tzv. money mules.